

OSMANLI ARAŖTIRMALARI

XXVII

NeŖir Heyeti - Editorial Board

Halil İNALCIK - İsmail. E. ERÜNSAL

Heath W. LOWRY - Feridun EMECEN

Klaus KREISER

Misafir Editörler

Hatice AYNUR - Mehmet KALPAKLI

THE JOURNAL OF OTTOMAN STUDIES

XXVII

Prof. Dr. Mehmed ÇAVUŖOĐLU'na

ARMAĐAN - III

İstanbul - 2006

BİR YÜZÜ SANATA, BİR YÜZÜ BİLİME DÖNÜK ADAM:
MEHMED ÇAVUŞOĞLU

Durali YILMAZ

*Ne zaman تنها kıylara insem
Gün batımı, ay doğumu sıraları
Bir sahil fenerine yaslansam
Büyüyor koyuluğunda suların
Gözlerin gözlerin gözlerin
Bir uzak, bir yakın*

Prof. Dr. Muhan Bali, her karşılaşmamızda, bir fırsat yaratır, Mehmed Çavuşoğlu'ndan bu mısraları okur; hem de içten ve heyecanla. O, okumaya başlayınca, ben de dalar giderim Çavuşoğlu'lu günlere. Ne zaman uzun sürecek birlikteliğimiz olsa, en az on, onbeş şiirini okurdu. Öyle kendinden geçerek okurdu ki, sanırdınız kendisi aradan çekilmiş, şiir kalmış. Ben, kendi şiirlerini onun kadar yaşayarak okuyanı görmedim.

Bazan de Prof. Dr. Muhan Bali, birkaç edebiyatçının adını sıralar: 'Ben bunların ağzından hiç şiir duymadım. Ezberlerinde bir mısra bile yoktur çünkü,' diye dert yanar. Prof. Dr. Bali, Çavuşoğlu'nun sınıf arkadaşıdır. Tıpkı Çavuşoğlu gibi, onun da hafızasında yüzlerce şiir vardır. Bunlara, Çavuşoğlu'nunkiler de dahildir. Şimdi İstanbul Kültür Üniversitesinde birlikte görev yapmaktayız. Muhan Hocamız, Çavuşoğlu'nun yukarıdaki şiirini okuduktan sonra genellikle ekler: 'Bunu kendisine okuduğumda, yüzüme sevecenlikle baktı, benim bile unuttuğum bu şiiri nereden de hatırladın? dedi. O bakışı hala gözümün önündedir. Yine rahmet istedi.'

Prof. Dr. Muhan Bali'nin sözleri üzerine, Mehmed Çavuşoğlu'nun fakültedeki yıllarını hayal etmeye çalışırım. Böyle derinlikli bir adam, şiirin duygusallığını hissedemeyen, onu, yüzeysel bir formül gibi algılayanların arasında nasıl yaşayabildi? diye sorarım kendi kendime. O, edebiyatçılığı meslek olarak değil, bir sevda olarak seçmişti. Babasının ısrarlarıyla kaydolduğu Hukuk Fakültesini, işte bu yüzden babasına rağmen bırakmıştı.

Geçenlerde, Çavuşoğlu'nun doçent payesini almış bir öğrencisiyle konuşuyorduk. Çavuşoğlu için yazılanlardan söz açıldı. Dedi ki: 'Belki iyi bir bilim adamı değildi ama iyi bir hocaydı. Derslerini hatırlıyorum, bir şiiri şerh ederken adeta o şiiri yaşırdı. Derslerinden zevk almadığımı söyleyemem.' Ona, edebiyat biliminden ne anladığını sormak geçti içimden ama vaz geçtim. Anladım ki, onun için edebiyat, bir meslekti, sevda değildi.

Türk romanının olumlu ve olumsuz yönlerini konuştuğumuz bir gün de bana heyecanla şunları söylemişti: 'Yazsan a Yürük Ali'yi, Demirci'yi... Adamlar inek çobanlarını bütün dünyaya ezberlettiler. Bin kovboy Yürük Ali'nin bir kızanı bile etmez...' Sonraları öğrendim ki, İngilizce öğrenmek için çok kovboy romanı okumuş, çok kovboy filmi seyretmiş. Gerçek kahramanlardan, bizim kahramanlarımızdan yani, bizim bile habersiz olmamıza çok üzülürdü. Bu kadar günceli yaşayan bir Divan Edebiyatı profesörü... Öylesine güncelin içindedir ki, meslektaşları arasında evine ilk bilgisayar alan oydu. Divan şiiri, bilgisayar'a aktarılırsa, daha sağlıklı nüsha karşılaştırmaları yapılabileceğine inanmıştı. Çok iyi hatırlıyorum ki birçokları, Divan Edebiyatıyla bilgisayarın birlikte teleffuz edilmesiyle bile alay etmişlerdi. Bu da onun hangi noktada olduğunu ve geleceği nasıl fark edebildiğini göstermektedir. Bir gün emekli olunca Türk kahramanlarının romanını yazmak gibi bir düşüncesi de vardı. Nitekim daha lise yıllarında yazdığı Ulubatlı Hasan Destanı bunun habercisiydi.

Sana atalarının destanını anlatayım;

Masal deyu...

Al, yeşil bayraklara sarayım seni;

Beşik deyu...

Doru, yağız atlara beleyeyim seni; Kundak deyu...

Kılıç, kalkan vereyim yumuk ellerine;

Oyna deyu...

Ulubatlı Hasan'ın ninnisi bundan daha güzel nasıl yazılabilirdi ki...

Bütün bunları niçin yazdım? Mehmed Çavuşoğlu, bir Divan Edebiyatı profesörüydü. O, şiiri, bir formülü çözümler gibi çözümleniyordu, alışlagelmiş kurallar açısından yani bilimsel açıdan bakmıyordu meseleye; bir sanatkar bakışıyla bakıyordu. Nitekim *Divanlar Arasında*'ki yazıları okuyanlar, orada bilimden öte bir bakışı fark edeceklerdir. Zaten gerçek anlamda edebiyat bilimi de bu değil midir? Keşke o yazılar daha çok olsaydı da klasik edebiyatımız, günümüz edebiyatına büyük bir ilham kaynağı olabilseydi; günümüz şairleri elyordamıyla bulduklarına tutunup kalmasalardı. Ne tesadüftür ki, o yazıların yazılmasına vesile olan *Hisar Dergisi*'nin sahibi merhum Mehmet Çınarlı da bir şairdi. Bir gün bana heyecanla bu yazılardan sözetmiş, bunların yazılması için ısrarcı olduğunu anlatmış; Çavuşoğlu'nun yeni bir yazı göndereceğini bildiren mektubunu da göstermişti.

Erbabınca malumdur ki bu tür yazılar, ortamını bulup konsantre olarak yazılabilir. Bunlar, bilimle sanatın iç içe geçerek oluşturduğu yaklaşımlardır. Sadece bilim adamı olanlar bunları yazamadığı gibi, sadece sanatkar olanlar da yazamaz. Çavuşoğlu da bunun farkındadır. Nitekim, bunaldığı bir gün kendini Hocası Tanpınar'ın mezarına atar. Orada: 'Beni ancak sen anlarsın hocam!' diyerek, hüngür hüngür ağlar.

Sanırım tam Boğaz Köprüsünün üzerindeydik. Onu ebediyete alıp götüren otomobilinin direksiyonunda, şöyle demişti: 'Tanpınar'ın bütün artistliği *Ondokuzuncu Asır Türk Edebiyatı*'ndadır.'

Tanpınar'ın öğrencisi Çavuşoğlu da aynı ortamı ve konsantrasyonu yakalayabilseydi. *Divanlar Arasında* çoğalarak birkaç cilt olabilir miydi? Ya da Tanpınar'ın *Ondokuzuncu Asır Türk Edebiyatı* emsal, Çavuşoğlu da Onaltıncı Yüzyıl Türk Edebiyatı yazabilir miydi? Evet, hiç tereddüt etmeden söyleyebilirim ki yazabilirdi. Zaten Çavuşoğlu'nun en büyük hayali, kapsamlı bir Divan Edebiyatı antolojisi yapmaktı. Bu, izahlı ve dört cilt olacaktı. Özellikle bu şiirin zirvesi olan onaltıncı yüzyıl en temel cilt olacaktı, belki de bu asır iki cilt olacaktı. Diyordu ki: 'Öyle bir antoloji yapacağım ki, Divan şiiri konusunda söylenmesi gereken her şey onda olacak. Bundan sonra başka bir kitaba ihtiyaç olmayacak.'

Niçin olamadı? Ortam olmadığından konsantrasyon gerçekleşemedi. Dahası yayıncı da bulunamadı. O, on formalık *Divanlar Arasında* kitabı bile ya-

yıncı bulamamıştı ve olabildiğince kötü basılmıştı; o da bir öğrencisinin himmetiyle.

Bu dünyadan Prof.Dr. Mehmed Çavuşoğlu geçti ama en azından Divan Edebiyatına nasıl bakılması gerektiğine işaret etti. Erbabı, bu işareti iyi görebilirse, edebiyat biliminin kuru bir bilgi ve kurallar demeti olduğunu sananlara inat, Çavuşoğlu yaşamaya devam edecektir; böyle olunca da Divan Edebiyatı, günümüz edebiyatına hakkıyla nefes verecektir.

Çavuşoğlu'nun ölümü üzerine yazdığım bir yazının başlığını *Edebiyatımızı Bütünleyen Adam* koymuştum. O Çavuşoğlu ki, bir yüzü Prof. Dr. Ali Nihat Tarlan'a, bir yüzü Necip Fazıl'a dönüktü. Bu tür bilim adamları yetişmedikçe, edebiyatımızın sürekli aksayacağı hissi bende hep olacaktır.

Bir gün Necip Fazıl bana: 'Sen Çavuşoğlu'nun akrabası olmuşsun. Onu, bana getirebilir misin,' demişti ve eklemişti: 'Yıllar önce, ayrılıp gitti. İçimde bir zenberek boşandı. Mehmed'i bana getir.'

Durumu Çavuşoğlu'na bildirdim. Hemen kabul etti; sanki yıllardır bu daveti bekliyormuş gibi bir ifade belirdi yüzünde. Çavuşoğlu ve Emine Hanımla birlikte Mehmet Genç'i de alarak, Necip Fazıl'a gittik. Erenköy'deki köşkün kapısında ilk karşılaştığımız, Üstad'ın oğlu Ömer oldu. Çavuşoğlu'nun bir 'Ömer' deyişi, onun da bir 'Mehmed ağabey' deyişi vardı ki; bu içtenlik, Çavuşoğlu'nun aileye ne kadar yakın olduğunu gösteriyordu.

Merdivenden çıkıp Üstad'ın bulunduğu salona girdik. Üstad, sinekkaydı tıraş olmuş, masasına oturmuş bizi bekliyordu. Uzun süredir kesemediği sakalını kesmiş, fularını takmış ve bütün bunları Mehmed Çavuşoğlu için yaptığını ima etmişti. Yıllar yılı Çavuşoğlu, Üstad'ın aile fertlerinden biri gibi olmuştu. Bunu açıkça ifade eden Üstad, onu hep kendi oğlu olarak gördüğünü da söylemişti.

'Mehmed, iyi ki geldin, gittiğinde bende boşanan zenberek şimdi yeniden kuruldu. Gelmeseydin, gözüüm arkada kalacaktı,' dedi ve son yazdığı şiirlerini, eline kocaman bir lüp alarak okudu. Bunlar ölüm temasını işliyordu: 'Geçilmez,' diyordu Necip Fazıl, 'kol kanat kırılmadan o kapıdan geçilmez...'

Necip Fazıl'ın evinden çıktığımızda Çavuşoğlu: 'Üstad bize mesajını verdi. Yakında aramızdan ayrılacak,' dedi. Baktım, hüzünlenmişti. Tam 20 yıldır görüşmemişlerdi. Çavuşoğlu, 20 yıl önceki Necip Fazıl'ı hatırlıyordu ve mahzun bir tavırla anlatıyordu: 'O yerinde duramayan Necip Fazıl gitmiş,

masasından kalkamayan bir Necip Fazıl gelmiş. O zamanlar, masasında bir toz zerresi bile görmek bile onu çıldırtırdı.' İçini çekti, kendi kendine mırıldandı: 'Ne kadar titiz bir insandı.'

Şaşırtıcı olan ise, Üstad'ın gözlerinin artık seçemez olduğunu, Çavuşoğlu ancak dışarı çıktıktan sonra anlayabilmişti. Buna çok şaşırmış, bunu Üstad'ın teslimiyeti asla kabul etmeyen büyüklüğüne vermişti. Daha sonraları birkaç kez Üstad'a gitmiş ve otomobiliyle onu gezdirmişti.

Diyebilirim ki, yıkıldığım an, Çavuşoğlu'nun ölüm haberini aldığım ansa, en mutlu olduğum an Necip Fazıl'la onu tekrar buluşturduğum andır.

Evet, edebiyatımızı bütünleyecek yeni Çavuşoğlu'lar bekliyoruz; bir yüzü bilime, bir yüzü sanata dönük Çavuşoğlular...